

תיאוריות של צדק כלכלי

ממ"ן 14

שאלה 1

א. נתחו מנקודת מבט של צדק פמיניסטי, באיזו מידה מוצדקים המהלכים שנוקטות אוניברסיטת סטנפורד

ואוניברסיטאות אחרות, במטרה לקדם את ההשתלבות של נשים בלימודי מדעי המחשב, ומדוע?

תפיסת הצדק הפמיניסטית איננה באמת תפיסה אחת אלא מגוון של גישות שונות, לעתים סותרות. ואמנם, במקרה זה, לדעתי, גישות פמיניסטיות שונות תאמרנה דברים שונים לגבי התכניות החדשות לשילוב נשים בלימודי המחשבים. בתור התחלה, הבה נשים לב שהצעדים שנוקטת אוניברסיטת סטנפורד מעידים בעקיפין על כמה הנחות שונות, ואז נראה איזו הנחה תואמת לאיזו מין הגות פמיניסטית.

ראשית, ישנה ההנחה הבטוחה יחסית שעד כה נשים פחות נחשפו ללימודי מחשב ולכן, על מנת לשלבן טוב יותר בתחום זה, יש להנגיש את החוג למדעי המחשב למתחילים גמורים. כאן אין בהכרח התאמה של תכנית הלימודים לנשים דווקא, אלא פשוט התחשבות בסטודנטים חדשים הבאים מחוץ לתחום, כאשר זו עובדה היסטורית שזה במקרה חופף במידה רבה את האוכלוסייה הנשית באקדמיה. בינתיים לפנינו פמיניזם "רך", לא שנוי במחלוקת במיוחד, ואולי פשוט מהלך ברוח הדמוקרטיה הליברלית. אבל אוניברסיטת סטנפורד על עצרה כאן, משום שהיא גם בחרה להתאים את אופי הלימוד לנשים, על ידי החלפת תחרותיות בשיתופיות, הדגשת ערכים הומניים, ועוד. כאן אנו נכנסים כבר לצלה של מחלוקת ולתחומו של הפמיניזם מסוג מיוחד. זהו פמיניזם המאמין, ראשית, שקיימים הבדלים פסיכולוגיים בין נשים וגברים, ושנית, שעלינו להכיל הבדלים אלו, ולא לנסות לשנותם; אלו הבדלים "לגיטימיים", המעידים על שונות אבל לא על היררכיה, ונובעים כנראה מן הטבע, כלומר הם אינם תאונה היסטורית. פמיניזם שכזה משתקף בהגותה של קרול גיליגן, המדברת, למשל, על תפיסות שונות של צדק: מוסר של צדק המאפיין גברים, ומוסר של חמלה המאפיין נשים.

קתרין מקינון, לעומת זאת, היתה מטילה ספק בתכנית. אנו רואים שבתגובה לרעיונותיה של גיליגן, מקינון שואלת האם החמלה אמנם מאפיינת בהכרח את אופן החשיבה הנשי, או שזה פשוט תוצר של הבניה חברתית שיש לתקן. בהתאם לכך, יתכן שמקינן היתה שואלת במקרה שלפנינו האם באמת הרתיעה מחשיבה לוגית מופשטת, ההעדפה של שיתופיות על פני תחרות והמשיכה לערכים אנושיים הם מאפיינים נשים במובהק

– כפי שמניחה התכנית החדשה בסטנפורד – או שמא זה רק תוצר של מבנה חברתי מסוים שאל לנו בהכרח להשלים עמו. ואם כבר מקינן היתה מבקשת לערוך שינויים בתכנית כדי להתאימה לנשים, היא היתה חושדת שמא לא רק אופי הלימוד מנע עד עתה מנשים להיכנס לתחום. יתכן שמה שלא מסביר פנים לנשים הוא האופי של חקר המחשבים עצמו, לא כפי שהוא בהכרח אלא כפי שהוא עוצב בפועל: על ידי גברים ולמען גברים. אייריס יאנג, לבסוף, תבקר את התכנית משום שעבור יאנג לא די בעקרונות צדק מסוימים כדי להפוך מין ומגדר לבלתי רלבנטיים מבחינה מוסרית. מכוון שאין באמת עקרונות אוניברסליים, עקרונות צדק שכאלה יהיו רק מסווה לשימור אינטרסים מיוחדים. התיקון הפמיניסטי האמיתי, אומרת יאנג, לא יהיה כלל "תיקון" – כאילו הפטריארכליות הייתה תאונה גרידא, שאפשר לתקן בכמה מהלכים קטנים באוניברסיטה – אלא מאבק נגד פטריארכליות שהיא למעשה דיכוי. בלי להכניס מושגים כמו דיכוי ושליטה לדיון לא נוכל להשתחרר מעוולות העבר.

ב. נתחו מנקודת מבט של גישת היכולות, באיזו מידה מוצדקים המהלכים שנוקטות אוניברסיטת סטנפורד

ואוניברסיטאות אחרות, במטרה לקדם את ההשתלבות של נשים בלימודי מדעי המחשב, ומדוע.

על פי גישת היכולות, החירות היא היכולת המעשית של האדם לממש תפקודים שונים, ולא רק הזדמנות הפורמלית לעשות כן. אי לכך ההגות הליברלית הקלאסית איננה "ליברלית" דיה, משום שבהתמקדה בזכויות פורמליות בלבד היא מזניחה את החופש (liberty) המעשי של מליוני בני אדם. על הממשלה לא רק להגן על האינדיוואל מפגיעה מכוונת, אלא גם לתת את הדעת, ברמה כזו או אחרת, גם על צרכים בסיסיים שבלעדיהם אין האדם יכול להיות באמת חופשי: מזון, בריאות, חינוך, חיי קהילה, הערכה עצמית, ועוד. את איכות החיים של האזרח לא נמדוד על פי זכויות פורמליות בלבד, אלא לפי היכולת שלו להשיג תפקודים בעלי ערך.